

Дробишева О.О., ст. викладач
викладач кафедри економіки підприємства
Вініченко С.О.
Запорізька державна інженерна академія
s.vini4enko@yandex.ua

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Дробишева О.О., Вініченко С.О. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві. У статті розглянуто економічну сутність основних засобів підприємства та визначені основні шляхи підвищення ефективності їх використання, що є досить важливим за сучасних умов розвитку економіки.

Дробишева А.О., , Виниченко С.А. Пути повышения эффективности использования основных средств на предприятии. Рассмотрены экономическая сущность основных средств предприятия и определены основные пути повышения эффективности их использования, что немаловажно в современных условиях развития экономики.

Drobysheva A., Vinichenko S. Ways to increase efficiency of fixed assets for enterprise. Are considered economic essence of fixed assets of the enterprise and the main ways of increase of efficiency of their use that is important in modern conditions of development of economy are defined.

Постановка проблеми. Фінансовий стан та виробничо–господарська діяльність багато в чому залежать від забезпеченості основними виробничими фондами та їх використання. Проблемою є їхнє збереження, переоснащення для подальшої роботи на підприємстві. Збільшення обсягу виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних фондів. Отже, проблемою стає ефективність, яка постає на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми обліку й аналізу основних засобів зробили провідні вчені-економісти, як вітчизняні – Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Грінько А. П., Кузьмінський А. М., Лінник В. Г., Моссаковський В. Б., Огійчук Н. Ф., Пушкар М. С., Сопко В. В., Сук Л. К., Кір О., Янчева Л. М., так і зарубіжні – Палій В. Ф., Соколов Я. В., Шеремет А. Д та ін.

Виділення невирішених проблем. Розвиток виробництва є невіддільним від проблеми ефективного використання основних засобів. За сучасних умов господарювання нагальними проблемами, що потребують негайного розв'язання є забезпеченість підприємства основними засобами, рівень їх використання та фактори, що на нього впливають, ефективність використання

основних засобів у часі та за потужністю, використання та виявлення резервів їх підвищення.

Мета статті. Метою статті є дослідження основних напрямів підвищення ефективності використання основних засобів підприємства.

Виклад основного матеріалу. Основні засоби (фонди) – засоби праці, які використовуються в процесі виробництва тривалий час (впродовж періоду, який перевищує 365 календарних днів від дати їх введення до експлуатації), зберігаючи при цьому свою натурально-речовинну форму, а їхня вартість переноситься на виготовлений продукт поступово по мірі використання [5, с. 33].

Співвідношення різних груп основних фондів у їхній загальній вартості представляє виробничу структуру основних фондів. Чим вище питома вага активних основних фондів, тим більш прогресивною є їхня структура.

На структуру основних фондів впливають такі фактори:

- особливості матеріально-технічної бази виробництва;
- рівень концентрації виробництва, розмір підприємства;
- технічний рівень виробництва, механізація, автоматизація та комп'ютеризація процесів;
- географія розміщення підприємства;
- співвідношення між різними видами капітальних робіт – будівництвом нових та реконструкцією діючих підприємств тощо [1, с. 230].

Структура основних виробничих фондів має галузевий характер. Так, наприклад, на транспорті засоби становлять 60...70%, будівлі, споруди та передавальні пристрої – 20...25%; тоді, як в інших галузях економіки питома вага транспортних засобів становить 2...4% від загальної кількості основних виробничих фондів.

Загалом на промислових підприємствах України в структурі основних фондів питома вага окремих їх видів останніми роками варіювала у таких межах: будівель і споруд – 45...47%; машин і устаткування 40...42%; транспортних засобів – 2,5...3% [5, с. 36].

Одним з найважливіших завдань підприємства за сучасних умов є підвищення ефективності використання основних фондів.

Ефективність використання основних фондів характеризується рядом показників, які поділяються на загальні та часткові.

Основним із загальних показників використання основних фондів є фондівіддача (Φ_0), яка визначається як відношення обсягу виробленої продукції до середньої вартості основних виробничих фондів і показує, скільки продукції одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в основні фонди [4, с. 103]:

$$\Phi_0 = \frac{Q}{F_0}$$

(1)

де Q – обсяг продукції підприємства за рік;

Φ – середньорічна вартість основних фондів підприємства.

Оберненим показником до фондівдачі є фондомісткість (Φ_M): Фондомісткість представляє собою показник, що показує, на яку суму потрібно придбати основні виробничі фонди підприємству для випуску необхідних обсягів продукції. Його можна обчислити за формулою [1, с. 248]:

$$\Phi_M = \frac{\Phi}{Q} \quad (2)$$

Фондоозброєність розраховується діленням середньої вартості основних засобів, активної їх частини на середню чисельність робітників у найбільшій зміні, а при однозмінній роботі – на середньооблікову чисельність робітників.[3, с. 237]:

$$\Phi O = \frac{\Phi}{\text{Чр}}, \quad (3)$$

де Чр – чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства.

Для розрахунку наведених показників використовується середньорічна вартість основних фондів, розрахована за середньою хронологічною, тобто з урахуванням їх надходження та вибуття [5, с. 50-51].

Середньорічна вартість основних фондів (Φ) обчислюється за формулою:

$$\Phi = \Phi_H + \Phi_{BB} \times \frac{T_{BB}}{12} - \Phi_{BIB} \times \frac{T_{BIB}}{12}, \quad (4)$$

де Φ_H – вартість основних фондів на початок року; Φ_{BB} – вартість введених протягом року основних фондів; T_{BB} – кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонують основні фонди; Φ_{BIB} – вартість виведених з експлуатації основних фондів підприємства; T_{BIB} – кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних фондів.

У практиці роботи підприємства застосовується також метод інтегральної оцінки, який дозволяє надати узагальнюючу оцінку ефективності використання основних фондів підприємства.

Розрахунок значення інтегрального показника зміни ефективності використання основних фондів K_{ef} здійснюється за формулою:

$$K_{ef} = \sqrt{I_{P\Phi} \times I_{\Phi B}}, \quad (5)$$

де $I_{P\Phi}$ – індекс зміни прибутковості основних фондів за аналітичний період; $I_{\Phi B}$ – індекс зміни фондівдачі основних фондів за аналітичний період.

Частковими показниками використання основних фондів є:

– коефіцієнт екстенсивного використання обладнання ($K_{екс}$), що показує, який час було витрачено для здійснення виробничих процесів ($\Phi_{Д}$) в календарному фонді робочого часу ($\Phi_{нор}$) визначеної одиниці обладнання. Його можна обчислити за формулою [1, с. 250]:

$$K_{екс} = \frac{\Phi_{Д}}{\Phi_{нор}}, \quad (6)$$

де $\Phi_{Д}$, $\Phi_{нор}$ – дійсний і номінальний фонд часу роботи обладнання за певний період.

$$\Phi_{нор} = (\Phi_{к} - (B + П)) \times t_{зм} \times c_{зм}, \quad (7)$$

де $\Phi_{к}$ – календарний фонд часу; B , $П$ – вихідні та святкові дні; $T_{зм}$ – тривалість зміни; $C_{зм}$ – кількість змін роботи обладнання на добу.

– коефіцієнт інтенсивного використання обладнання ($K_{инт}$), що показує, яку кількість продукції було виготовлено за одиницю часу ($\Pi_{факт}$) відповідно до технічної (паспортної) продуктивності ($\Pi_{норм}$) визначеної одиниці обладнання. Його можна обчислити за формулою [1, с. 249]:

$$K_{инт} = \frac{t_{факт}}{t_{норм}} \quad \text{або} \quad K_{инт} = \frac{\Pi_{факт}}{\Pi_{норм}}, \quad (8)$$

де $t_{факт}$ – фактично використаний час на виготовлення одиниці продукції; $t_{норм}$ – технічно обґрунтована норма часу на одиницю продукції; $\Pi_{факт}$ – фактична продуктивність обладнання; $\Pi_{норм}$ – нормативна продуктивність обладнання.

– коефіцієнт інтегрального використання основних фондів ($K_{интег}$), який визначається множенням коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного навантаження [3, с. 244]:

$$K_{интег} = K_{екс} \times K_{инт}, \quad (9)$$

– коефіцієнт змінності роботи обладнання ($K_{зм}$) визначається як відношення загальної кількості відпрацьованих машино-змін за добу до кількості одиниць устаткування [2, с. 57]:

$$K_{зм} = \frac{K_{см}}{K_{дн}} \quad \text{або} \quad K_{зм} = \frac{\Phi_{Д}}{\Phi_{Д1}}, \quad (10)$$

де $K_{см}$ – кількість відпрацьованих станко-змін; $K_{дн}$ – кількість відпрацьованих станко-днів; Φ_d – дійсний фонд часу роботи всього обладнання; $\Phi_{д1}$ – дійсний фонд часу роботи всього обладнання під час однозмінної роботи.

Успішне функціонування основних фондів і виробничих потужностей залежить від інтенсивних та екстенсивних факторів поліпшення їх використання. Інтенсивний напрямок підвищення ефективності використання основних фондів і виробничих потужностей припускає підвищення ступеня завантаження обладнання в одиницю часу (шляхом модернізації обладнання, встановлення оптимальних режимів його завантаження). Істотним напрямком підвищення ефективності використання виробничих потужностей є удосконалення структури основних фондів; удосконалення планування, управління й організації праці та виробництва; зниження фондомісткості, підвищення фондівіддачі та продуктивності праці на підприємстві; поліпшення та розвиток систем матеріального та морального стимулювання праці та ін. Екстенсивний напрямок означає, що, з одного боку, буде збільшений час роботи діючого обладнання за календарний період, а, з іншого – підвищена питома вага діючого обладнання в загальному складі обладнання, що є на підприємстві. Для збільшення часу роботи обладнання необхідно: скоротити та ліквідувати внутрішньозмінні простої обладнання шляхом підвищення якості ремонтного обслуговування, своєчасного забезпечення виробництва робочою силою, сировиною, паливом; скорочувати цілодобові простої обладнання, підвищити змінність його роботи [5, с. 54-55].

Отже, основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємством є такі:

- 1) Установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно.
- 2) Збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства.
- 3) Максимально можливе використання продуктивності та потужності наявного на підприємстві парку обладнання.
- 4) Максимально можливе використання календарного фонду часу згідно з технічними характеристиками обладнання.
- 5) Забезпечення належного обслуговування та дотримання необхідних умов експлуатації обладнання.
- 6) Своєчасне оновлення основних виробничих фондів підприємства.
- 7) Застосування комбінованого способу організації виробничих процесів на підприємстві.
- 8) Включення до виробництва незадіяних виробничих фондів.
- 9) Рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня.
- 10) Підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу [1, с. 251-252].

Висновки. Ефективне використання основних фондів і виробничих потужностей дозволяє збільшити виробництво необхідної суспільству

продукції, підвищити віддачу створеного виробничого потенціалу, знизити собівартість продукції, підвищити рентабельність виробництва. Поліпшення використання основних фондів призводить також до зменшення потреб у введенні нових виробничих потужностей під час зміни обсягу виробництва, сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного та морального зносу, прискорення темпів оновлення основних фондів.

Підвищення функціонування основних фондів і виробничих потужностей залежать як від інтенсивних, так і від екстенсивних факторів поліпшення використання їх. Інтенсивний напрямок підвищення ефективності використання основних фондів і виробничих потужностей передбачає підвищення ступеня завантаження обладнання в одиницю часу. Екстенсивні означають, що, буде збільшений час роботи обладнання, яка діє за календарний період та підвищена питома вага діючого обладнання в загальному складі обладнання, що є на підприємстві.

Список літератури:

1. Гетьман О. О. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Гетьман О.О., Шаповал В.М. – 2-ге видання. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
2. Макаровська Т. П. Економіка підприємства : Навч. посіб. для студ. Вищ. Навч. Закл. / Макаровська Т. П., Бондар Н.М. – К. : МАУП, 2003. – 304 с.
3. Економічний аналіз : Навчальний посібник / В.М. Серединська, О.М.Загородна, Р.В.Федорович. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2010. – 624 с.
4. Кожанова Є.П. Економічний аналіз : Учбовий посібник для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання / Кожанова Є.П. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2005. – 343 с.
5. Сідун В.А. Економіка підприємства : Навчальний посібник / Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. – вид. 2-ге , перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 356 с.

Ключові слова: основні засоби, фондоозброєність, фондovіддача, фондомісткість.

Ключевые слова: основные средства, фондовооруженность, фондоотдача, фондоемкость.

Key words: fixed assets, tendowaginit, capital productivity, capital – output ratio.

Надійшла до редакції 21.04.2014 р.